

Lietuvos ir Švedijos mokinių požiūris į vaiko teises mokymosi procese

Živilė Jonynienė

Edukologijos doktorantė
Lietuvos teisės universiteto
Socialinio darbo ir edukologijos katedra
Ateities g. 20, LT-2057 Vilnius
Tel. (85) 2 71 45 92
El. paštas ziviljon@takas.lt

Margarita Teresevičienė

Profesorė habilituota socialinių mokslų
(edukologijos) daktarė
Vytauto Didžiojo universiteto
Edukologijos katedra
K. Donelaičio g. 52-303, LT-3000 Kaunas
Tel. (837) 32 35 91,
El. paštas margarita_tereseviciene@fc.vdu.lt

Tyrimo aktualumo pagrindimas

Švietimo sistema reformuojama remiantis Europos švietimo patirtimi ir pagrindiniais principais – humaniškumo, demokratiškumo, nacionalumo, atsinaujinimo ir atvirumo kaitai. Ypač susidomėta kitų pasaulio šalių edukacine patirtimi, tarptautinėmis švietimo perspektyvomis, tad ir vaiko teisių įgyvendinimu. Pastarasis klausimas komplikotas, nes Vaiko teisių konvencija (Lietuvos ratifikuota 1995 m.) apima ne tik juridinius, bet ir moralinius vaiko teisių apsaugos standartus. Siekiant įvertinti, kaip Vaiko teisių konvencija įgyvendinama įvairiose šalyse, svarbūs lyginamieji šalių atvejų tyrimai, tarptautinis bendradarbiavimas, kuriant duomenų rinkimo metodus, kurie turi būti orientuoti ir atsižvelgti į vaikus, jų poreikius. Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo lygį geriausiai nusako pačių vaikų požiūris ir nuomonė apie savo teises.

Būtinybę skatinti vaiko aktyvumą ir teises mokymo procese pabrėždavo daugelis lietuvių pedagogikos profesorių: Ž. Jonynienė (2000), L. Jovaiša (1995), J. Laužikas (1997), S. Šalcauskis (1992) ir kt. Vakaruose teoriniais

ir praktiniais vaiko teisių tyrimais ypač rūpinasi tarptautinės organizacijos – UNISEF, UNESCO, Europos Taryba ir kt. Šios organizacijos ypatingą dėmesį skiria švietimui apie žmogaus teises, rengti mokytojus šiam atsakingam darbui, vaiko teisių įgyvendinimo sąlygų tyrimams. Teorinių vaiko teisių tyrimų srityje labiausiai išsiskiria tokių mokslininkų darbai: J. Cuningham (1996), D. Ray (1994), H. Starkey (1994).

Lyginant vaiko teisių įgyvendinimo būklę skirtingos istorinės patirties ir socialinės sanklodos šalyse, galima išsiaiškinti bendrąją ir individualios kultūros nulemtą problematiką ir tendencijas. Kultūrų panašumai leidžia identifikuoti esmines problemas ir panašumus.

Problema turi socialinės pedagogikos pobūdį: vaiko teisių moralinis ir juridinis pripažinimas yra vaiko statuso visuomenėje kaitos, kuriai reikia ir ugdymo mokslo teorijos, ir praktikos kaitos, pagrindas.

Vaikų nuomonė apie jų teises mokykloje, kartu ir mokymosi procese, apibūdina realią situaciją – kokią mokymosi aplinką, savo situaciją joje mato moksleiviai.

1998–1999 metais atlikta Lietuvos ir Švedijos moksleivių apklausa siekiant išsiaiškinti moksleivių požiūrį į vaiko teisių mokykloje realijas. Tyrimas leidžia spręsti ir apie mokymosi aplinką dviejų šalių mokyklose.

Tyrimo problema – prieštaravimai tarp deklaruojamų, dokumentų pripažįstamų vaiko teisių ir jų egzistavimo mokymosi aplinkoje.

Tyrimo objektas – moksleivių ir mokytojų požiūris į vaiko teisių svarbą ir egzistavimą mokyklos aplinkoje.

Tyrimo tikslas – tiriant moksleivių požiūrį į vaiko teisių realijas, išryškinti mokymosi sąlygas mokykloje ir mokymosi nuostatas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti moksleivių nuomonę, kurios vaiko teisės labiausiai pažeidžiamos mokykloje.

2. Sužinoti mokinių požiūrį į mokymąsi Lietuvoje ir Švedijoje.

3. Nustatyti Lietuvos ir Švedijos mokyklose vyraujančių mokymosi sąlygų, požiūrio į mokymąsi panašumus ir skirtumus; įvertinti bendrąsias ir specifines Lietuvos mokyklos problemas gero mokymosi sampratos kontekstu.

4. Palyginti moksleivių, mokytojų ir tėvų požiūrį į vaiko teises, susijusias su mokymosi procesu.

Metodas

Apklausti 7–9, 12–14 bei 16–18 metų moksleiviai, remiantis JT Vaiko teisių konvencija vadinami vaikais, ir suaugusieji: mokytojai, tėvai, kiti.

Vaikų apklausa atlikta Lietuvoje ir Švedijoje 1998 metais. Naudoti uždari klausimynai, tai leido atlikti vaikų ir suaugusiųjų nuomonių kiekybinę analizę. Vaikų taip pat prašyta raštu atsakyti į atvirus klausimus. Vaikų laisvai išreikštos mintys atsakant į atvirus klausimus papildė kiekybinių tyrimų rezultatus ir palengvina jų analizę bei interpretavimą.

Kiekybiniams tyrimams naudoti adaptuoti standartiniai tarptautinio vaikų teisių tyrimo uždari klausimynai. Šis tarptautinis vaikų teisių tyrimas yra mokslinis projektas, inicijuotas Tarptautinės mokyklų psichologijos asociacijos ISPA (*International School Psychology Association*). Projekto tikslas – išsiaiškinti įvairių šalių vaikų sampratas apie jų teisių reikšmę ir įgyvendinimo realijas; įvertinti skirtingose kultūrose praktikuojamų vaikų teisių lygį ir socializacijos pobūdį, o tai apibrėžia vaiko statusą visuomenėje. Vėliau koordinaciniu projekto centru tapo Vaiko psichologinių teisių tyrimo institutas – OSPRC (*Office for the Study of the Psychological Rights of the Child*), Indianos universitete, Purdue universitete Indianapolyje, JAV.

Klausimynai sudaryti projekto iniciatorių ir koordinatorių bendradarbiaujant su šalių, dalyvavusių projekte, atstovais. Šio straipsnio autorės dalyvavo adaptuojant klausimynus, atrenkant respondentus, atliekant apklausas.

Lietuvoje apklausti 1225 bendrojo lavinimo, profesinio rengimo mokyklų, gimnazijų moksleiviai (7–9, 12–14 ir 16–18 metų) ir 293 suaugusieji (20–77 metų): mokytojai, tėvai, kiti. Mokyklos pasirinktos atsitiktinai iš Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Vilniaus apskričių; mokyklų tipai įvairūs: kaimo, miestelio, priemiesčio, miesto.

Švedijoje apklausti 178 bendrojo lavinimo ir gimnazijų moksleiviai (12–14 ir 16–18 metų), besimokantys Gioteburgo apskrityje, ir 37 suaugusieji (24–59 metų).

Švedijoje vaikai ir suaugusieji apklausti naudojant standartinius tarptautinio tyrimo klausimynus, išverstus į švedų kalbą (vertė. dr. Maj Asplund-Carlsson, Gioteburgo universitetas).

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant kompiuterinės analizės sistemą SPSS (*Statistical Program for Social Sciences*).

Fenomenografinis vaikų sampratų tyrimas atliktas konsultuojantis su prof. I. Pramling Samuelson (Gioteburgo universitetas), fenome-

nografinių tyrimų specialiste. Lietuvos ir Švedijos vaikams pateikti trys atviri klausimai:

1. *Kaip manai, kokia teisė mokiniui yra svarbiausia ir aktualiausia mokykloje?*
2. *Aryra mokykloje kokia grupė mokinių, su kuriais dažnai elgiamasi neteisingai?*
3. *Ar mokiniai ir mokytojai yra lygiateisiai?*

Svarbiausios mokinių teisės Lietuvoje ir Švedijoje

Analizuojant tyrimo rezultatus, galima išskirti kai kuriuos akivaizdžius vienoje ir kitoje šalyje egzistuojančius mokymosi sąlygų trūkumus. Duomenys, ko mokykloje vaikai labiausiai stokoja, pateikiami lentelėje.

Pagarba vaiko nuomonei, teisė būti su mylinčiais ir jais besirūpinančiais žmonėmis, jausmų saugumas – nepakankamai įgyvendinamos teisės ir besikeičiančioje Lietuvos mokykloje, ir nuolat naujusias mokslo idėjas propaguojančioje Švedijos mokykloje. Tik Švedijos mokiniams svarbiausia yra jų teisė daryti įtaką sprendimams, kurie siejasi su jais pačiais, o Lietuvoje ši teisė, kaip aktualija, gerokai nusileidžia pagarbos, saugumo, globos garantijas laiduojančioms teisėms. Tai galima paaiškinti tuo, kad Švedijos moksleiviai žino turį teisę dalyvauti sprendžiant juos liečiančius klausimus, tad ir švietimo klausimus, būti aktyvūs ugdy-

mo(si) procese, o Lietuvos moksleiviai to nėra įsisąmoninę. Tokie tyrimo rezultatai rodo, kad abiejų šalių mokyklose mokymosi aplinka negarantuoja emocinio mokinio asmenybės saugumo, bendradarbiavimo mokymo(si) procese sąlygos nepakankamos, nes dažnai mokyklose dirbantys suaugusieji moksleiviams neatrodo pakankamai patikimi ar paisantys vaiko nuomonės, besimokančiojo iniciatyvos mokymosi procese nors ir toleruojamos (Švedijoje), bet nepakankamai arba dirbtinai.

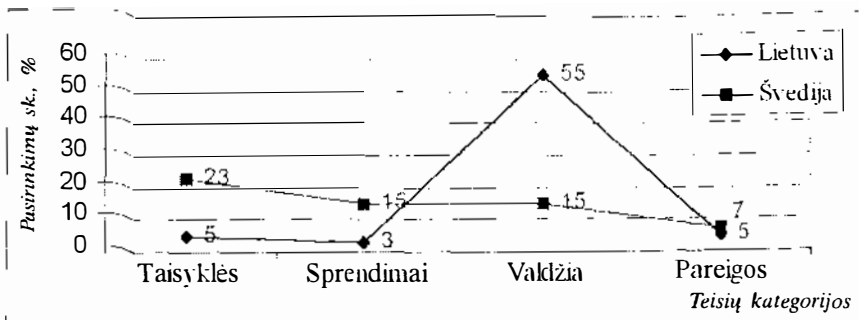
Mokinių ir mokytojų lygiateisiškumas

Efektyvaus mokymosi būtina sąlyga yra visų mokymosi proceso dalyvių bendradarbiavimas, grindžiamas lygiateisiškumu ir dalyvavimu. Ištyrus Lietuvos ir Švedijos moksleivių nuomonę apie mokinių ir mokytojų lygiateisiškumą mokykloje paaiškėjo, kad nemažai abiejų šalių moksleivių (Lietuvoje – 75 proc., Švedijoje – 60 proc.) įsitikinę, jog mokinių ir mokytojų santykiai mokykloje nėra lygiateisiai, nes: mokytojai, anot mokinių, visada būna teisūs, jie viską nusprendžia, dažnai savanaudiškai manipuliuoja savo teise vertinti mokinius pažymiu, mokytojams mažiau elgesio ribojimų ir geresnis aprūpinimas mokykloje. Didžioji dauguma Lietuvoje apklaustų moksleivių mokytojų ir mokinių nelygiateisiškumą sieja su mokytojų valdžia

Lentelė. Duomenys, ko mokykloje vaikams labiausiai trūksta

Lietuvos vaikai mokykloje labiausiai stokoja	S-M	df	t	p
Kad suaugusieji išklaustų ir gerbtų jų nuomonę	0.8	1202	28.446	0.0001
Būti su žmonėmis, kurie juos myli ir jais rūpinasi	0.77	1165	26.48	0.0001
Būti apsaugotiems nuo situacijų, galinčių pažeisti jų jausmus	0.81	1169	24.471	0.0001
Būti apsaugotiems nuo situacijų, galinčių pakenkti fiziškai	0.67	1199	19.59	0.0001
Būti suaugusiųjų išklaustiems ir susilaukti jų patarimo	0.55	1175	18.227	0.0001
Švedijos vaikai mokykloje labiausiai stokoja	S-M	df	t	p
Daryti įtaką sprendimams, kurie susiję su jais pačiais	0.43	158	5.59	0.0001
Būti su žmonėmis, kurie juos myli ir rūpinasi jais	0.33	158	4.67	0.0001
Kad suaugusieji išklaustų ir gerbtų jų nuomonę	0.29	162	4.15	0.0001
Būti apsaugotiems nuo situacijų, kurios galėtų pažeisti jausmus	0.23	155	3.4	0.0001

S-M – teisės svarbos ir įgyvendinimo mokykloje vertinimų skirtumas.

1 pav. Moksleivių atsakymų, į klausimą „Kuo skiriasi mokinio ir mokytojo teisės“, pasiskirstymas

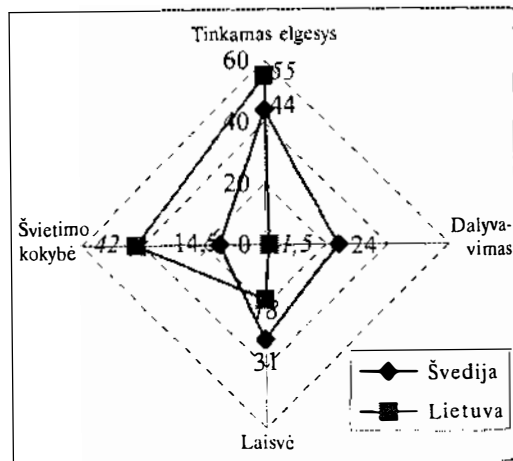
– teise įsakinėti, bausti, nepaisyti kitų nuomonės, primesti savo valią ir nuomonę mokiniams, vertinti mokinius ne tik atsižvelgiant į jų gebėjimus, žinias, bet ir pagal jų asmenybę, vadovaujantis subjektyviais kriterijais.

Abiejose šalyse pastebima panašių tendencijų ir dėmesio vertų probleminių klausimų: mokytojai daugiau ar mažiau yra mokykloje šeimininkai, o vaikai – ne. Taip pat egzistuoja ir socialinė/psichologinė nelygybė: mokytojai viską nusprendžia ir turi teisę spręsti apie mokinį, vertinti jį ir taip daryti įtaką vaiko ateičiai. Tai nusako mokytojų ir mokinių socialinių santykių nelygiavertiškumą, o tai savo ruožtu nelaiduoja bendradarbiavimo mokymo(si) procese, neskatina moksleivių ieškoti vidinės prasmės mokymesi nei giluminio požiūrio į mokymąsi, smukdo besimokančiojo aktyvumą.

„Besimokančiojo iniciatyva ir tikslai“ – ši samprata svetima Lietuvos mokyklų moksleiviams. Tai rodo moksleivių apklausa, kas jiems yra svarbiausia mokykloje. Abiejų šalių moksleiviai svarbiausiu dalyku mokykloje dažniausiai minėjo savo teises į teisingumą, lygybę, pagarbą žmogui ir jo nuomonei, t. y. vaikams ypač svarbu, kad mokykloje būtų laikomasi žmogaus teisių. Antra, Lietuvos moksleiviai labiausiai vertina mokslo kokybę: teisę įgyti vertingų žinių, kad mokytojai būtų geri specialistai, sulaukti reikiamos pagalbos mokantis, būti teisingai vertinami. Švedijos moksleiviai kur

kas labiau nei mokslo kokybę vertina savo dalyvavimą ugdymo procese ir organizavime, t. y. siekia iniciatyvos mokymosi procese. Lietuvoje, deja, besimokančiojo iniciatyva ir tikslai moksleivių net neminėti. Tokia padėtis rodo, kad Lietuvos mokyklose dažnai sureikšminamos mokslo žinios dėl pačių žinių, bet ne dėl besimokančiojo (žr. 2 pav.).

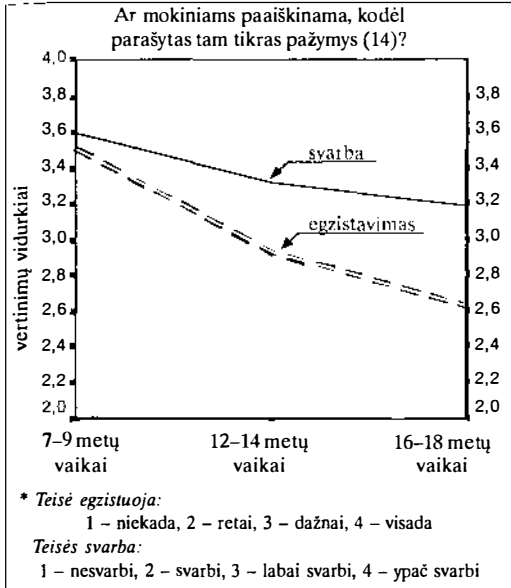
Abiejų šalių moksleiviai nesvarbu, kurio amžiaus nei kurios lyties, pabrėžia savo teisę reikšti nuomonę be baimės dėl to nukentėti – gauti blogesnę pažymį. Pažymys vaikui svarbus, nes mokymosi rezultatai svarbūs ateičiai, siekiant

2 pav. Vaikų svarbiausių minimų teisių pasiskirstymas pagal kategorijas Lietuvoje ir Švedijoje (pasirinkimų sk. %)

profesinės sėkmės, kylant socialinio gyvenimo laiptais. Lietuvoje apie trečdalis apklaustųjų moksleivių (32 proc.) teigia, kad jiems retai arba net niekada nepaaiškinama, kodėl parašytas

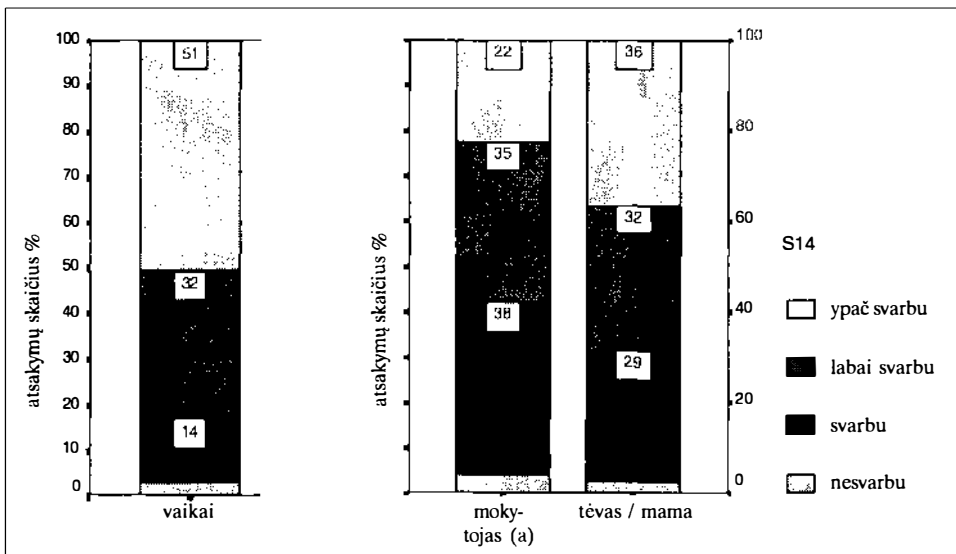
vienoks ar kitoks pažymys. Moksleiviai, ypač vyriausiųjų klasių, mano, kad turėtų būti paaiškinama, kodėl vertinimas vienoks ar kitoks, išsamiau, nei tai daroma (žr. 3 pav.).

3 pav. Teisės, kad būtų paaiškinamas pažymys, svarbos ir egzistavimo vertinimas (Lietuva)

Daugiau nei pusės (51 proc.) apklaustųjų moksleivių teigimu, jiems ypač svarbu yra sulaukti paaiškinimo, kodėl parašytas vienoks ar kitoks pažymys. Taip manančių mokytojų mažiau – 22 proc., o tėvų pasisakymai užima tarpinę poziciją tarp vaikų ir mokytojų (žr. 4 pav.).

Akivaizdu, kad mokytojai nepakankamai įvertina pažymio svarbą mokiniui. Paaiškinti šią situaciją galima remiantis mokinių atsakymais į atvirą klausimą: „Kokia teisė mokiniui yra svarbiausia ir aktualiausia mokykloje?“. Lietuvos moksleiviai ypač sureikšmino švietimo kokybę: kad mokytojai būtų geri specialistai, teisingai vertintų, kad mokomoji medžiaga būtų prasminga ir įdomi besimokančiajam. Kitas atviras klausimas: „Ar mokiniai ir mokytojai yra lygiateisiai?“ išryškino aktualią nelygiateisiškumo problemą, egzistuojančią dėl mokytojų teisės nekontroliuojamai vertinti mokinius. Taigi galima daryti išvadą, kad Lietuvoje moksleiviams

4 pav. Kiek mokiniui svarbu, kad būtų paaiškintas pažymys (Lietuva)

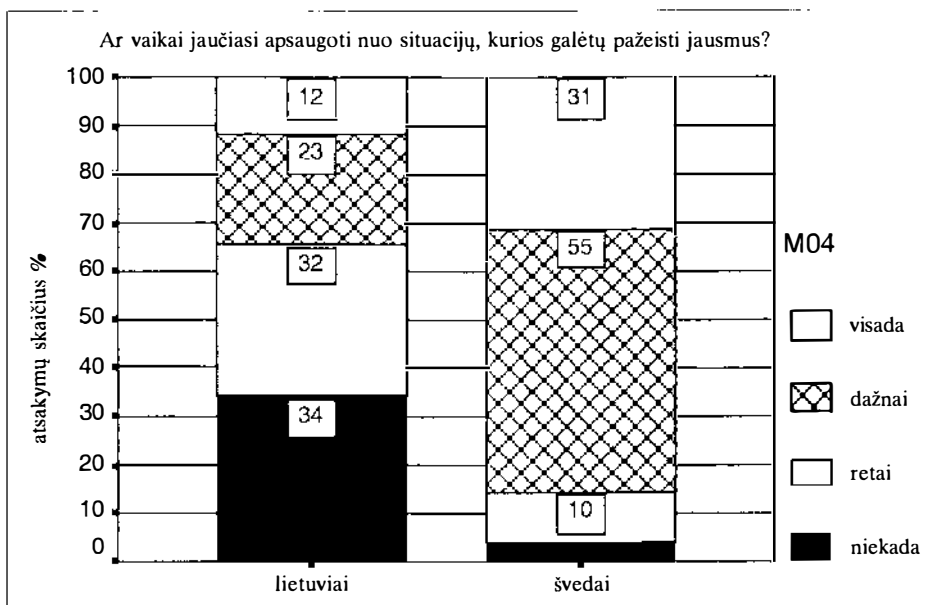
jų mokymosi rezultatai yra ypač reikšmingi (labiau nei Švedijos moksleiviams): 1) dėl stiprios akademinės orientacijos mokykloje ir 2) dėl dažnai pasitaikančio neteisingo, subjektyvaus mokinių vertinimo. Skirtingai moksleivių ir suaugusiųjų vertinama galimybė gauti paaiškinimą dėl parašyto pažymio rodo mokančiojo ir besimokančiojo skirtingą šios problemos supratimą. Tokiai situacijai reikia dėmesio, siekiant suderinti skirtingas pozicijas ir kriterijų aiškumo.

Mokinių emocinis ir fizinis saugumas

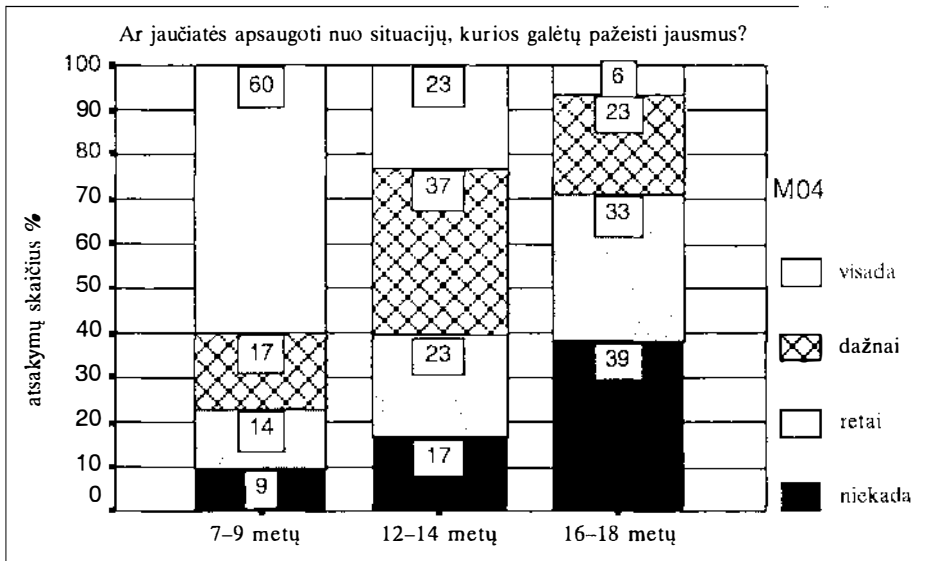
Lietuvos mokiniams mokykloje labai trūksta saugumo ir palaikymo, skatinimo. Pavyzdžiui, Lietuvos mokykloje 66 proc. 12–18 metų moksleivių retai ar net niekada nesijaučia emociškai saugūs, 16–18 metų amžiaus grupėje net iki 74,2 proc. mokinių. Švedijoje vos 14 proc. 12–18 metų moksleivių retai ar niekada nesijaučia saugūs, o 86 proc. moksleivių dažniausiai mokykloje jaučiasi emociškai saugūs (žr. 5 pav. ir 6 pav.).

16–18 metų moksleiviai, palyginti su jaunesnio amžiaus grupių, tiek namuose, tiek mokykloje jaučiasi ypač nesaugūs dėl situacijų, galinčių ižėisti jų jausmus. Tai gali reikšti, kad 16–18 metų vaikų ypač netenkina suaugusiųjų bendravimo su jais būdas, nepakankamas įsiklausymas į jų sakomas mintis – šio amžiaus žmogus yra pakankamai subrendęs, kad tikėtusi ne vaikui, o suaugusiajam priskiriamo bendravimo statuso.

Emocinės grėsmės kupina situacija rodo tarpasmeninių santykių problemas, nesuderinamumą su tolerancijos, žmogaus teisių principais, demokratinės kultūros, grindžiamos dialogu, nebuvimą. Esant tokiai situacijai sunku tikėtis spartesnio giluminio požiūrio į mokymąsi plėtrą, švietimo kokybės pagal dabartinę sampratą. Įvertinant tai, kad žmonių tarpusavio santykiai iš esmės kinta ypač lėtai, svarbu labai atidžiai pažiūrėti į emocinio nesaugumo problemą, ieškoti jos sprendimo būdų, nes antraip tikėtinos tik naujovių imitacijos.

5 pav. Moksleivių atsakymų apie emocinį saugumą pasiskirstymas pagal tautybę

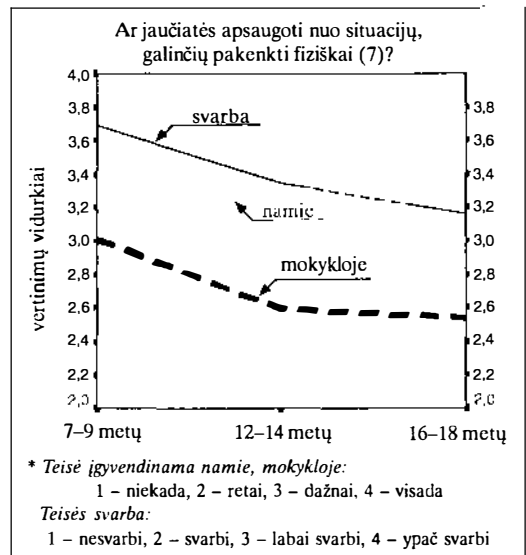

6 pav. Lietuvos moksleivių atsakymų apie emocinį saugumą pasiskirstymas pagal amžių

Lietuvos mokykloje visų amžiaus grupių moksleiviai jaučiasi nepakankamai saugūs ir dėl situacijų, galinčių pakenkti fiziškai (žr. 7 pav.).

Tokią situaciją galima paaiškinti daugeliu priežasčių, tarp jų žmogaus ekologinėmis problemomis, susijusiomis su tokiais negatyviais reiškiniais: rūkymu, alkoholizmu, narkomanija, prostitucija, paauglių nusikalstamumu. Šias problemas išsamiai nagrinėja V. Kučinskas, R. Kučinskienė (2000); ekonominėmis problemomis, tarp jų – nedarbu, skurdu. Vis dėlto čia labai svarbu ir mokykla, klasė, kurioje kuriama palanki mokymosi aplinka, mokiniai mokosi mokytis ir palankiai vertinti mokymąsi. Kaip grindžia neurologinių tyrimų rezultatai, stresas, įtempta ir bauginama klasės aplinka labai kenkia mokymuisi. Mokinį gali gąsdinti mokytojo nepritarimas, kritika, baimė, kad išjuoks draugai, pagarbos ir savivertės stoka.

Netinkama mokymosi aplinka – fizinio ir emocinio saugumo nepakankamumas, besimokančiojo aktyvumo ribojimai, nepagarba vaiko nuomonei, nelygiateisis mokinio ir mokytojo bendravimas, neaiškus mokinių pasiekimų ver-

7 pav. Fizinio saugumo svarbos ir egzistavimo vertinimas (Lietuva)

tinimas – gali prisidėti prie mokymosi nesėkmių, taip pat formuoti neigiamą mokymosi nuostatą. Ankstyvoji asmeniškai neigiama ir nesėkminga mokymosi patirtis mokykloje gali lemti vaikų neigiamą nuostatą mokymosi

atžvilgiu ateityje, vėlesniais amžiaus tarpsniais: jie neturės mokymosi motyvų, jei remdamiesi savo gyvenimo patirtimi mano, kad mokymasis susijęs su įtampa, baime ir pažeminimu, jie nenorės dėti pastangų ir investuoti laiko ar pinigų į tolesnę mokymąsi, tobulinimąsi.

Išvados

1. Moksleiviai labiausiai trūksta pagarbos jų nuomonei, galimybės būti su mylinčiais ir jais besirūpinančiais žmonėmis, jausmų saugumo. Abiejų šalių moksleiviams ypač svarbu, kad mokykloje būtų laikomasi žmogaus teisių ir jos gerbiamos.

2. Švedijos moksleivių nuomone, problemišiausias klausimas mokymosi procese yra jų teisė daryti įtaką sprendimams. Jie pageidauja užimti aktyvią poziciją – nori turėti sprendimo teisę, dalyvauti planuojant ugdymo turinį. Lietuvos moksleiviams labiau rūpi tokios mokymosi sąlygos, kai užtikrinama pagarba jų nuomonei, fizinis ir emocinis saugumas, parama. Tokios mokymosi sąlygos ir mokslo kokybė – vertingos žinios, mokytojai geri specialistai, pagalba mokantis ir teisingas vertinimas – nusako Lietuvos moksleivių požiūrį į mokymąsi, jų orientaciją į žinias.

3. Apie 75 proc. Lietuvos moksleivių ir 60 proc. Švedijos moksleivių įsitikinę, kad mokinių ir mokytojų santykiai mokykloje nėra lygiateisiai, nes: mokytojai visada „būna teisūs“,

jie viską nusprendžia, dažnai savanaudiškai manipuliuoja savo teise vertinti mokinius pažymiu, mokytojams mažiau elgesio apribojimų ir geresnis aprūpinimas mokykloje. Tokia situacija apsunkina mokymosi proceso narių bendradarbiavimą – dažnai šio bendradarbiavimo nėra arba jis deklaratyvus.

4. Apie trečdalis apklaustų Lietuvos moksleivių (32 proc.) teigia, kad jiems retai arba net niekada nepaaiškinama, kodėl parašytas vienoks ar kitoks pažymys. Moksleiviai, ypač vyriausiųjų klasių, mano, kad turėtų būti paaiškinama išsamiau. Mokytojai nepakankamai vertina pažymio paaiškinimo moksleiviams svarbą. Tai neskatina besimokančiojo iniciatyvos, individualių mokymosi tikslų paieškos, mokymosi proceso narių bendradarbiavimo.

5. Lietuvos moksleiviai stipriai stokoja saugumo ir palaikymo, skatinimo. Dauguma (66 proc.) 12–18 metų moksleivių retai ar niekada nesijaučia mokykloje emociškai saugūs, Švedijoje – 14 procentų.

6. Mokinių fizinio ir emocinio nesaugumo pojūtis, aktyvumo ribojimai, nepagarbą jų nuomonei, nelygiateisis mokinio ir mokytojo bendravimas, mokinių pasiekimų vertinimo neaiškumai rodo deklaruojamas, įvairiais normatyviniais dokumentais įteisintas mokinių padėties visuomenėje, mokykloje ir realios situacijos neatitiktį. Ši neatitiktis apsunkina asmenybės potencialų atskleidimą, nesudaro palankių socialinių-psichologinių mokymosi sąlygų.

LITERATŪRA

1. Cuningham J. Žmogaus teisės pagrindinėje mokykloje // Švietimo apie žmogaus teises uždaviniai. Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, 1996. P. 101–117.

2. Jonynienė Ž. Moksleivių, ugdymo veikėjų požiūris į vaiko teises, jų vykdymą šeimoje ir mokykloje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. VDU, 2000.

3. Jovaiša L. Hodegetika. Vilnius: Agora, 1995.

4. Kučinskas V, Kučinskienė R. Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai. Klaipėda: KU, 2000.

5. Laužikas J. Rinktiniai raštai. Kaunas: Šviesa, 1997. T. 1.

6. Ray D. Education for Human Rights: an International Perspective. Studies in Comparative Education. France, Unesco International Bureau of Education: Sadag, Bellegarde, 1994.

7. Starkey H. Europos Tarybos veikla mokant žmogaus teisių // Švietimo naujovės. 1994, Nr. 4, p. 48–58.

8. Šalkauskis S. Rinktiniai raštai / Pedagoginės studijos. Vilnius: Leidybos centras, 1992.

COMPARATIVE STUDY OF CHILDREN'S ATTITUDES TO LEARNING ENVIRONMENT

Živilė Jonynienė, Margarita Teresevičienė

Summary

The purpose of the research is to analyze the children's attitudes to learning environment in a comparative aspect. The contemporary concept of good learning includes 1) the context of learning, 2) learner's initiative, goals and 3) the co-operation of all participants of the learning process.

The opinion of students about their rights in school and in the learning process reflects the real situation: i.e., the situation as perceived by students. In order to work according to the imperatives of the concept good learning, it is crucial to take into consideration students' opinions and to evaluate the situation consistently with the evaluation that students complete.

The attitudes of children of various ages (aged 7–9, 12–14, 16–18) and adults (teachers, parents, others) with regard to the rights children have and the rights they need to have were obtained by a questionnaire procedure carried out in Lithuania and Sweden, in 1998.

Closed type of questionnaires was used, which enabled the researchers to process a quantitative analysis of attitudes held by children and adults. Respondents: 1225 secondary school students in Lithuania and 178 in Sweden; 293 adults in Lithuania and 37 in Sweden. Also, children (133 in Lithuania and 124 in Sweden) were asked to respond to open questions regarding the most important rights at school, discrimination and equality with teachers.

For the quantitative analyses standard questionnaires of the international study of children's rights were used. The international project mentioned is the research project initiated the ISPA International School Psychology Association.

Students in schools lack the respect of their opinions, the possibility to be with people who love and take care of them and emotional security. For students in Sweden the most important question in the educational process is the right to influence decision making. They want an active position. For Lithuanian students the respect of their opinion, physical and emotional security and support was more important. These learning conditions and quality of studies, together with the professionalism of teachers and fair evaluation reflect the nature of attitude of Lithuanian students to learning and their orientation towards knowledge. 75 % students in Lithuania and 60 % students in Sweden think that relations between students and teachers are unequal, because teachers are always "right", they "*decide everything*". In this situation, co-operation of the participants in the learning process is difficult and often there is no co-operation or just the rhetoric.

In Lithuania one third of students (32 %) said that they do not receive or rarely receive feedback and explanations about their evaluations and marks; 66 % of 12–18 years old students rarely or never feel emotional security; students think that physical environment is not safe enough at school. The lack of emotional and physical security, limitations for learner's activities, disrespect for student's opinions, unequal relations between students and teachers, confusing evaluation procedures all show the discrepancy between the children's situation in society and in school as described in various legal documents, and in reality. The potentials of developing one's personality are prevented from their full development, and favourable social-psychological conditions for learning are not created because of these discrepancies.

Gauta 2002 05 20

Primta 2002 12 15